

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף יב

מידת אדם הראשון

אמר רבי אלעזר, אדם הראשון קודם שחטא, מן הארץ עד לרקיע היה. שנאמר, "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמַקְצֶה הַשָּׁמַיִם", כלומר על הארץ היה ומגיע לשמים.

ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון קודם שחטא, מסוף העולם ועד סופו היה, שכשהיה שוכב, היה ראשו למזרח ורגליו למערב. שנאמר, "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים אָדָם ... וּלְמַקְצֶה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם".

ואין כאן סתירה בין הפסוקים שדרשו שני החכמים הללו, כי שתי המידות הללו, מהארץ עד השמים, ומסוף העולם ועד סופו, מידה אחת היא.

וכל זה קודם החטא, אבל כיון שסרח, הניח הקדוש ברוך הוא ידיו עליו, ומיעטו. שנאמר (תהלים קל"ט ה'), "אָחֹר וְקָדָם צִרְתָּנִי" שתי יצירות, תחילה גבוה ולבסוף שפל "וַתִּשָּׁת עָלַי כְּפָכָה".

עשרה דברים נבראו ביום הראשון

אמר רב יהודה אמר רב, עשרה דברים נבראו ביום ראשון. ואלו הם:

א-ב. שמים וארץ.

שנאמר ביום הראשון, "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א' א').

ג-ד. תהו ובהו.

שנאמר ביום הראשון, "וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְבְהוֹ וַחֲשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם" (בראשית א' ב'). ולהלן יתבאר מה הם "תהו ובהו".

ה-ו. אור וחשך.

שנאמר ביום הראשון, "וַחֲשָׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם".

ועוד נאמר, "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אור וַיְהי אור" (בראשית א' ג').

ז-ח. רוח ומים.

שנאמר ביום הראשון, "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם".

ט-י. מדת יום ומדת לילה [=עשרים וארבע שעות שיש ביממה].

שנאמר ביום הראשון, "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַלַּיְלָה וַיְהי עֶרֶב וַיְהי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (בראשית א' ה').

"תהו ובהו"

"תהו" הוא קו ירוק, שמקיף את כל העולם כולו, וממנו יוצא חשך. "בהו" אלו אבנים המפולמות, כלומר שמוציאות לחות, המשוקעות בתהום, שמהן יוצאים מים.

וראיה לכך, שתהו הוא קו, ובוהו הם אבנים, מהכתוב, "וַיִּרְשִׁיחַ קֶצֶת וְקַפּוּד וַיִּנְשׂוּף וְעָרַב יִשְׁכְּנוּ בָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קו תְהוֹ וְאַבְנֵי בְהוֹ" (ישעיהו ל"ד י"א).

וראיה לכך שהחושך יוצא מהתהו, שהוא קו המקיף את העולם, שנאמר, "יִשָּׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוּ סְבִיבוֹתָיו סִפְתוּ חֶשְׁכַת מַיִם עֲבִי שְׁחָקִים" (תהלים י"ח י"ב), כלומר קו החשך מקיף את השמים.

אור שנברא ביום הראשון

ביום הראשון לבריאה נאמר, "וַיֹּאמֶר

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אֱלֹקִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר" (בראשית א' ג'), מבואר, שהאור נברא ביום הראשון. וביום הרביעי לבריאה נאמר, "וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי מְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים. וְהָיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִיר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן" (בראשית א' י"ד-ט"ו), מבואר, שהמאורות נבראו ביום הרביעי. ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת רבי אליעזר ורבי יעקב, האור שנברא ביום הראשון, אינו אור המאורות שנבראו ביום רביעי, אלא אור אחר הוא, אור שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו.

וכיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה, וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנזו מהם. שנאמר, "וַיִּמְנַע מִרְשָׁעִים אֹרֶם וַיְזַרְעַ רָמָה תַּשְׁבֵּר" (איוב ל"ח ט"ו).

ולמי גנזו? **לצדיקים לעתיד לבא**, שנאמר "וַיִּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ" (בראשית א' ד'). ואין טוב אלא צדיק, שנאמר, "אָמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעֲלָלֵיהֶם יֵאָכְלוּ" (ישעיהו ג' י').

וכיון שראה אור, שגנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים, שמח, שנאמר, "אֹר צְדִיקִים יִשְׂמַח וְגַר רָשָׁעִים יִדְעָד" (משלי י"ג ט').

ולדעת חכמים בברייתא, האור שנברא ביום הראשון הוא האור של המאורות. שכבר ביום הראשון נבראו המאורות, ולא נתלו ברקיע עד יום רביעי.

בעשרה דברים נברא העולם

אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב, בעשרה דברים נברא העולם. ואלו הם:

א-ב. **בחכמה ובתבונה.** שנאמר, "ה' בְּחִכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה" (משלי ג' י"ט)

ג. **בדעת.** שנאמר, "בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל" (משלי ג' כ').

ד-ה. **בכח וגבורה.** שנאמר, "מְכִיֵן הָרִים בְּכַחוֹ וְנֹאָזַר בְּגִבּוֹרָה" (תהלים ס"ה ז').

ו. **בגערה.** שנאמר, "עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְוּפְפוּ וַיִּתְמָהוּ מִגְעָרָתוֹ" (איוב כ"ו י"א)

ז-ח. **בצדק ומשפט.** שנאמר, "צָדֵק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כְּסֵאָדָּךְ חֶסֶד וְנֶאֱמַת יִקְדָּמוּ פְּנֵיךְ" (תהלים פ"ט ט"ו).

ט-י. **בחסד ורחמים.** שנאמר, "זְכוֹר רַחֲמֶיךָ ה' וּנְחַסְדֶיךָ כִּי מַעֲוֹלָם הִמָּה" (תהלים כ"ה ו').

העולם היה מרחיב עד

שאמר לו הקדוש ברוך הוא די

אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של חוטי שתי, עד שגער בו הקדוש ברוך הוא, והעמידו, שנאמר "עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְוּפְפוּ וַיִּתְמָהוּ מִגְעָרָתוֹ".

וכן דרש ריש לקיש את הכתוב, "וַיֵּאמֶר לוֹ אֱלֹקִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וַרְבֵּה גוֹי וַקְהֵל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָ וּמְלָכִים מִחֻלְצֶיךָ יֵצְאוּ" (בראשית ל"ה א'), **אני הוא שאמרתי לעולם די.**

הים היה מרחיב עד שאמר

לו הקדוש ברוך הוא די

אמר ריש לקיש, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את הים, היה מרחיב והולך, עד שגער בו הקדוש ברוך הוא, ויבשו, שנאמר, "גֹּזַעַר בָּיִם וַיִּבְשְׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הִחָרִיב אֲמָלַל בָּשׂוּ וּכְרָמָל וּפְרַח לָבְנוֹן אֲמָלַל" (נחום א' ד').

שמים וארץ מי קדם למי

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

בית שמאי אומרים, שמים נבראו תחלה, ואחר כך נבראת הארץ. שנאמר תחילה (בראשית א' א'), "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם" ואחר כך "וְאֶת הָאָרֶץ". ועוד אמרו בית שמאי לחזק דבריהם, הלא השמים נקראים כסא, שהוא מקום הישיבה, והארץ נחשבת כשרפרף, שהיושב על הכסא מניח עליו רגליו, כמו שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כַּסְאִי וְהָאָרֶץ רֵגְלִי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי" (ישעיהו ס"ו א'), ורגילות היא, שתחילה מתקנים את הכסא, ולפי גובה הכסא מתקנים את השרפרף.

ובית הלל אומרים, ארץ נבראת תחלה, ואחר כך שמים, שנאמר (בראשית ב' ד'), "אֶלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ" ואחר כך "וְשָׁמַיִם". ועוד אמרו בית הלל לחזק דבריהם, הלא השמים נקראים עליה, כלומר דירה עליונה, והארץ נקראת בית, היא דירה תחתונה, כמו שנאמר, "הַבּוֹנֶה בַּשָּׁמַיִם מַעְלוֹתָו וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּהּ הַקָּרָא לְמִי הֵיטָב וַיִּשְׁפָּכֶם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שָׁמוּ" (עמוס ט' ו'), ורגילות היא, שתחילה בונים את הבית, ורק אחר כך את העליה.

וחכמים אומרים, זה וזה כאחת נבראו, שנאמר, "אֶף יָדִי יִסְדָּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָה שָׁמַיִם קָרָא אָנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמְדוּ יַחְדָּו" (ישעיהו מ"ח י"ג).

ובית שמאי ובית הלל אמרו, שלא בא הכתוב ללמד שנבראו יחדיו, אלא נבראו בזה אחר זה, ולאחר מכן נקבעו יחדיו, שלא יפרדו זה מזה.

וריש לקיש אמר ליישב את כל הפסוקים הללו, שהפסוק שבו מבואר ששמים קדמו, מדבר בבריאה, "בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". והפסוק שבו מבואר שהארץ קדמה, מדבר בקביעתם במקומם, "בַּיּוֹם עָשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם". שמתחילה ברא שמים, ואחר כך ברא ארץ, ולאחר מכן כשבא לנטותם במקומם, מתחילה נטה הארץ, ולאחר מכן נטה שמים.

שמים

לדעת רבי יוסי, השמים נקראים כן כי שם מים.

ולדעת מתניתא, השמים נקראים כן, נוטריקון אש ומים, מלמד שהביאם הקדוש ברוך הוא וטרפם [=עירבם] זה בזה, ועשה מהן רקיע.

"אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ"

שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכים בדרך, אתה ששימשת את נחום איש גם זו עשרים ושתים שנה, שהיה דורש כל "את" שבתורה, "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א' א'), מה היה דורש בהם?

אמר לו, אילו נאמר, "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים שָׁמַיִם וְאֶרֶץ", הייתי אומר, שמים שמו של הקדוש ברוך הוא, כלומר זה שהוא אלקי שמים וארץ ברא את הבריאה. עכשיו שנאמר "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", הכוונה בכתוב היא לבריאת השמים ובריאת הארץ.

חזר ושאל, אם כן די היה לכתוב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ", למה כתב "וְאֶת הָאָרֶץ"?

אמר לו, להקדים שמים לארץ, שאם לא היה כתוב "את", היינו אומרים כאחת נבראו, אלא שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת, לכן נכתב "את", להפריד ביניהם, לומר שזה קדם לזה.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא ... אֶת הַשָּׁמַיִם

וְאֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הִיְתָה

אף שתחילה נבראו שמים ואחר כך ארץ כמו

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שנאמר, "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א' א'), **פתח בביאור מעשה בריאת הארץ**, שאמר מיד, "וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וְנִהוּ" (בראשית א' ב').

וטעם הדבר מבואר במשנת בית מדרשו של רבי ישמעאל, **משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, השכימו לפתחי, השכים ומצא נשים ואנשים. למי משבח? למי שאין דרכו להשכים והשכים.**

וכן בזה, אף שהזכיר בקריאתו שמים וארץ, ובאו ונבראו שניהם, כשבא לספר מעשיהם ושבחם, **שיבח את הארץ תחילה, שהארץ נחשבת מי שאין דרכה להשכים, שכל מעשה ארץ מתונים, ומעשה שמים במהירות.**

על מה הבריות עומדות

רבי יוסי אומר, אוי להם לבריות, שרואות ואינן יודעות מה רואות, עומדות ואין יודעות על מה הן עומדות. כלומר, **הבריות רואות שעומדות על הארץ**, ואינם יודעות כל מה שמחזיק את הארץ.

א. הארץ עומדת על העמודים, שנאמר, "הַמְרִגִּיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלְצוּן" (איוב ט"ו).

ב. עמודים עומדים על המים, שנאמר, "לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ" (תהלים קל"ו).

ג. מים עומדים על ההרים, שנאמר, "תְּהוֹם כְּלָבוּשׁ כְּסִיתוֹ עַל הָהָרִים וְעַמְדוֹ מַיִם" (תהלים ק"ד).

ד. הרים עומדים ברוח, שנאמר, "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָהָרִים וּבִרְא רֹחַ וּמִגִּיד לְאָדָם מַה שָׁחוּ עֹשֶׂה שֹׁמֵר עֵיפָה וְדָרַךְ עַל בְּמַתֵּי אֶרֶץ הִ' אֱלֹקֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ" (עמוס ד' י"ג).

ה. רוח עומדת בסערה, שנאמר, "אֵשׁ וּבָרָד שָׁלַג וְקִיטּוֹר רֹחַ סֶעֱרָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ" (תהלים קמ"ח).

ו. סערה תלויה בזרועו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר "מִעֲנָה אֱלֹקֵי קָדָם וּמִתַּחַת" כל היצירה מחזיקים אותה "זֶרְעֵת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשָּׁמַיִם" (דברים ל"ג כ"ז).

על כמה עמודים הארץ עומדת

חכמים אומרים, על שנים עשר עמודים הארץ עומדת, שנאמר, "בְּהִנָּחַל עָלָיו גּוֹיִם בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים ל"ב ח').

ויש אומרים, על שבעה עמודים, שנאמר, "חֻקְמוֹת בְּנִתָּה בֵּיתָה חֻצְבָּה עַמּוּדֶיהָ שְׁבַעָה" (משלי ט' א').

ורבי אלעזר בן שמוע אומר, על עמוד אחד, וצדיק שמו, שנאמר, "כַּעֲבוּר סוּפָה וְאִין רָשַׁע וְצַדִּיק יִסּוּד עוֹלָם" (משלי י" כ"ה).

כל העוסק בתורה בלילה

אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה, **הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום**. שנאמר, "יּוֹמָם יִצְנָה ה' חִסְדּוֹ", כלומר ימשוך עליו חוט של חסד, כי "וּבִלְלָהּ שִׁירוֹ עַמִּי" שעסק בתורה בלילה.

כל העוסק בתורה בעולם הזה

יש אומרים שכך אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה, **הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא**, שהוא דומה ליום. שנאמר, "יּוֹמָם יִצְנָה ה' חִסְדּוֹ", כלומר ימשוך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום, כי "וּבִלְלָהּ שִׁירוֹ עַמִּי", שעסק בתורה בעולם הזה הדומה ללילה.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

כל הפוסק מדברי תורה

אמר רבי לוי, כל הפוסק מדברי תורה, ועוסק בדברי שיחה, מאכילים אותו גחלי רתמים. שנאמר, "הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם" (איוב ל' ד').

מספר הרקיעים ושמותם

לדעת רבי יהודה, שני רקיעים הם, שנאמר, "הן לה' אלקיך (א) השמים (ב) ושמי השמים הארץ וכל אשר בה" (דברים י" י"ד).

ולדעת ריש לקיש, שבעה רקיעים הם, שכן מצינו שבעה דברים הנקראים רקיע. ואלו הם:

א. וילון.

רקיע זה אינו משמש כלום, כלומר אין בו דבר, אלא הוא כוילון בין הארץ לשאר רקיעים. שחרית נכנס לתוך תיקו ונראה האור מהרקיע שמעליו, וערבית יוצא מתיקו ומתפשט למטה מהאור והעולם מחשיך. ועל ידי שהוא מסתיר ומוסט הוא מחדש בכל יום מעשה בראשית.

וענין זה, שיש רקיע המשמש כוילון ויריעה, למד מהכתוב, "הישב על חוג הארץ וישביה פחגבים הנוטה כדק [=יריעה] שמים וימתחם פאהל לשבת" (ישעיהו מ' כ"ב).

ב. רקיע.

שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים. שנאמר, "ויפתן אתם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ" (בראשית א' י"ז).

ג. שחקים.

שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים. שנאמר, "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח. וימטר עליהם מן לאכל ודגו שמים נתן למו" (תהלים ע"ח כ"ג-כ"ד).

ד. זבול. שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי, ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. שנאמר, "בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים" (מלכים א' ח' י"ג).

וזבול זה בשמים, שנאמר, "הבט משמים וראה מזבל קדשך ותפארתך איה קנאתך וגבורתך המון מעיד ורחמיך אלי התאפקו" (ישעיהו ס"ג ט"ו).

ה. מעון.

לשון דירה, מקום דירה של מלאכי השרת, ובו כיתות של מלאכי השרת אומרות שירה בלילה, וחשות [=שוקות] ביום, מפני כבודן של ישראל שמקלסים ביום.

שנאמר (תהלים מ"ב ט'), "יומם יצנה ה' חסדו" כלומר יצוה למלאכים לשתוק, כדי לעשות חסד לצריכים חסד, והם התחתונים, "ויבליקה שירו עמי" כלומר ברקיע עם שיר שלי שקילסתי ביום "תפלה לאל חגי".

ומעון זה בשמים, שנאמר, "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש" (דברים כ"ו ט"ו).

ו. מכון.

לשון אוצר של פורעניות, כמו שנאמר, "נכוננו ללצים שפטים" (משלי י"ט כ"ט). ובו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים [=גשמים] רעים ועליית אגלים, הם מים העומדים להלקות פירות, וחדר של סופה וסערה ומערה של קיטור ודלתותיהם אש.

וענין זה שיש אוצר של פורענות, למד מהכתוב, "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצה בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלויית גוים רבים ואתה לא תלנה" (דברים כ"ח י"ב).

כלומר, מתוך שהוצרך הכתוב הזה לפרש, שאוצר זה הוא טוב, למדת שיש גם אוצר של פורענות.

ומכון זה בשמים שנאמר, "ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית ונתת לאיש

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חגיגה דף יב

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

כָּכֵל דְרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעֵ אֶת לִבּוֹ כִּי אֶתָּה יִדְעָתָ לְבַדָּךְ אֶת לִבְבִּי כָּל בְּנֵי הָאָדָם" (מלכים א' ח' ל"ט).

ואמר רב יהודה אמר רב, שכל אלו, רק מתחילה היו ברקיע, אבל דוד ביקש עליהם רחמים, והורידם לארץ, שאמר לפניו, רבונו של עולם, "כִּי לֹא אֵל חֲפָץ רָשָׁע אֶתָּה לֹא יִגְרָד רָע" (תהלים ה' ה'), צדיק אתה ה', לא יגור במגורך רע.

וזהו שנאמר, "הִלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תְּנִינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת. אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֵּג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ" (תהלים קמ"ח ז'-ח'), שלבסוף היו כל אלו בארץ ולא ברקיע.

ז. ערבות.

שבו צדק משפט וצדקה, גנזי חיים, וגנזי שלום, וגנזי ברכה, ונשמתן של צדיקים, ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות, וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים.

צדק ומשפט, שנאמר, "צָדֵק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כְּסָאָךְ חֶסֶד וְאֱמֶת יִקְדָּמוּ פְּנֵיךָ" (תהלים פ"ט ט"ו). והכסא בערבות הוא כפי שיתבאר בעזה"י.

צדקה, שנאמר, "וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשְׂרָן וְכֹבֵעַ יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָקָם תִּלְבָּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְיָה" (ישעיהו נ"ט י"ז), למדת שעמו צדקה שרויה.

גנזי חיים, שנאמר, "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאָה אוֹר" (תהלים ל"ו י').

וגנזי שלום, שנאמר, "וַיִּבְנוּ שָׁם גְּדֵעוֹן מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא לוֹ ה' שְׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדְנוּ בְּעִפְרַת אַבִּי הָעֶזְרִי" (שופטים ו' כ"ד), קרא לשלום להיות עמו.

וגנזי ברכה, שנאמר, "יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' וְצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ" (תהלים כ"ד ה').

נשמתם של צדיקים, שנאמר, "וַיִּקָּם אָדָם לְרַדְפָּךְ וּלְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשׁוֹ וְהִיתָה נַפְשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵת נַפְשׁ אֲיִבֶיךָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ כַּף הַקַּלְעִי" (שמואל א' כ"ה כ"ט).

רוחות ונשמות שעתיד להיבראות, שנאמר, "כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לְנֹצַח אֶקְצוֹף כִּי רוּחַ מְלַכְּנִי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עֹשִׂיתִי" (ישעיהו נ"ז ט"ז).

וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו מתים. שנאמר, "גִּנְשָׁם נְדָבוֹת תְּנִיף אֱלֹהִים נִחְלָתְךָ וְנִלְאָה אֶתָּה כּוֹנֵנְתָה" (תהלים ס"ח י').

ושם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם. שנאמר, "שִׁירוּ לְאֱלֹהִים זָמְרוּ שְׁמוֹ סִלּוּ לְרֹכֵב בְּעֶרְבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעֲלִזוּ לְפָנָיו" (תהלים ס"ח ה').

וערבות זה בשמים שכן יש ללמוד בגזרה שווה, שנאמר בו לשון רכיבה, "לְרֹכֵב בְּעֶרְבוֹת" וכן נאמר בשמים, "אֵין כָּאֵל יִשְׂרָאֵל רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבְגִבְאוֹתוֹ שְׁחָקִים" (דברים ל"ג כ"ו).

וחשך וענו וערפל מקיפים אותו, שנאמר, "יִשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סִפְתּוֹ חֲשֻׁכֵת מִיָּם עָבִי שְׁחָקִים" (תהלים י"ח י"ב).

וחושך זה הוא בבתי בראי, כלומר בבתים חיצוניים, אבל בבתי גוואי, כלומר בבתים פנימיים, יש אור. שנאמר (דניאל ב' כ"ב), "הוֹא גָּלָא עֲמִיקְתָּא וּמְסִתְרָתָא", הוא מגלה עמוקות ונסתרות, "יִדְעָ מָה בְּחֹשׁוֹכָא", יודע מה בחושך, "וַיִּנְהוֹרָא עִמָּה שְׁרָא" והאור עמו שרוי.

ולדעת רב אחא בר יעקב, עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות. שנאמר, "וּדְמוֹתַי עַל רִאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נְטוּי עַל רִאשֵׁיהֶם מְלַמְעָלָה" (יחזקאל א' כ"ב).

עד כאן יש לך רשות לדבר, מכאן ואילך אין לך רשות לדבר.

שכן כתוב בספר בן סירא, במופלא ממך, כלומר, במובדל ומופרש ממך, שלא רצה הקדוש ברוך הוא לגלות לך, אל תדרוש, ובמכוסה ממך אל תחקור, במה שהורשית התבונן, אין לך עסק בנסתרות.